

TELEGRAFUL ROMAN.

ăpare Marție, Joi și Sâmbăta

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl., 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei arhidiecezane Sibiu, strada Măcelarilor 45
Correspondențele sunt a se adresa la
Redacțiunea „Telegrafului Român”, strada Măcelarilor Nr. 45
Epistolele nefrancate se refuză — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE:

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr., rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru fie-care publicare.

Sibiu, 9 Februarie, 1894.

Unitatea națională a Ungariei — acesta e firma, sub care se forțază introducerea căsătoriei civile la noi. Ministrul în motivarea proiectului o amintescă această numai per tangentem, în șirele din urmă, dând lumii a înțelege, că guvernul prin proiect nu voiesce a da în naționalități. Foile însă mai neastempérate și mai slobode la vorbă ne spun, că acesta trebuie se fie ținta ori cărei legi referitoare la regularea dreptului de căsătorie și sunt superate pe ministrul, că nu a spus-o acesta în fruntea motivării.

Etă d. e. ce dice „B. Hirl” din 16 Februarie c. într’un prim articol intitulat: „Dreptul de căsătorie și unitatea națională”:

„Dintre motivele seriose și de considerat, cari se înșiră în motivarea ministerială în favorul introducerii căsătoriei civile obligătoare, pe noi, în urma mersului ideilor noastre, a sințământului și a nisunțelor noastre diaristice, ne-a interesat mai de aproape aceea, că această lege, introdusă unitar în stat, ar promova puternic unitatea națională a Ungariei”.

„Bud. Hirl” punându-și acesta întrebare sau țintă și considerând introducerea căsătoriei civile numai din punct de vedere iuridic, ca o instituțiune iuridică de stat, află, că în forma, cum vrea guvernul să o introducă ca obligătoare, „o asemenea lege ideală, în interesul unității naționale nu este neapărat de lipsă.”

Causele pentru cari nu este de lipsă sau mai bine dis oportun la noi dreptul unitar de căsătorie sunt, că „națiunea” nu este destul de tare pentru a preintimpina urmările acestei reforme. „Englita e stat puternic și ține mult la unitatea sa națională — se dice în articol — și totuș n’a probat să și aranjeze instituțiunile dreptului de căsătorie după o formă unitară: acolo există căsătoria facultativă”. În Franca și Germania este introdusă căsătoria

civilă obligătoare, dar în ambele state ea a fost introdusă în mijlocul însufletirii și avântului național, urmat din succese naționale fără păreche: în Franca în revoluțiune, în Germania după rășboiul uriaș din 1870-71 „și se nu uităm, — adauge articolul — că în aceste două state mari unitatea națională este fapt îndeplinit, basat pe unitatea de rassă, care produce puterea națională și instituțiunile unitare sunt operele acestei puteri”

La noi însufletirea acesta generală a „națiunii” nu există, nici nu este Ungaria stat național, dar cu toate aceste se forțază căsătoria civilă obligătoare. Ce va produce ea? Ne respunde „B. Hirl”: fanaticism de rassă și confesional de odată. „În fața cestiunii clocotitoare de naționalitate și a fanaticilor acestei cestiuni, este în adevăr un risic cutezant nu numai a provoca în modul acesta asemenea pasiuni, ci a le fabrica sistematic, din partea statului. Destul necas am avut și până acum și cu masele de altă limbă și cu conducătorii lor, numai aceea a mai lipsit, ca prin restringerea cercului de activitate preoțesc, se bage în toate aceste frigurile ce urmăză după operație și prin operația săvârșită fără de nici o causă imperativă, să introducă în mod vecsatoric în casa fiecărui „popă” cestiunea de naționalitate”.

Nu este de lipsă căsătoria civilă; așa am dis noi românii demult, așa dice autorul articolului din cestiune. El însă declarându-se contra căsătoriei obligătoare e de părere, că cea mai potrivită ar fi cea facultativă, recomandată de Apponyi. Motivul? Tot acelaș: unitatea națională. „Prin căsătoria civilă facultativă, dice el, statul atrage în viața de stat civilă pe preotul de altă limbă, făcându-l mandatarul său, pentru ce îl și salarisază. Statul pôte priveghia asupra lui, partea civilă a datorinței sale preoțesci o pôte controla și pôte pretinde de la el cunoșcerea limbei statului în vorbire și scriere”.

Adecă, fie căsătoria obligatorie, fie facultativă, ea e dorită de politici magiari, de presă și de o parte mai șovinistă a publicului, ca un mijloc pentru: unitatea națională a Ungariei. Acesta e cerculus vitiosus, din care nu pôte eși politica magiară.

Proiectul de lege despre căsătoria civilă în dietă.

Precum am amintit, Luni s’au început desbaterile asupra proiectului despre căsătorie, cu un interes mare din partea deputaților și a publicului. Pentru galeriile dietei s’au scos biletele cu săptămâni mai înainte, ér înainte de începerea ședinței de Luni stradele din apropierea localului dietei, erau îndeșuite de public. Ômenii, cari n’au mai căpătat bilete pentru ședință, voiau cel puțin să vadă, cum vin și întră în dietă ministrii și alți matadori. Unora precum lui Wekerle, Szilágyi publicul le-a făcut ovațiuni. Ér pe Apponyi, Szapáry etc. i-au primit cu puternice strigăte de „abzug”.

După începerea ședinței punându-se la ordinea zilei proiectul, cel dintăiu vorbitor e Teleszky, referențul comisiunii justițiare. În vorbirea sa el face o scurtă reprivire asupra istoriei dreptului de căsătorie și apoi trecând la proiectul din cestiune, îl esaminază din toate punctele de vedere și, firesce îl află de forțe bun, perfect. „Proiectul, dice el, regulând instituțiunea căsătoriei conform recerințelor timpului va fi bastionul puternic al unității naționale a cetățenilor de diferite confesiuni și naționalitate”.

El spune mai departe, că comisiunea justițiară a aflat, că națiunea magiară e matură pentru o astfel de reformă; accentuează, că Déak Ferencz a indicat această reformă în ultima sa vorbire parlamentară și o recomandă spre primire în general.

După el a vorbit Polonyi, ca reprezentatul minorității din comisiune. Vorbirea lui caracterisază pe kossuthistul întocat și pătimaș, am puté dice

șovinist. Pentru el matriculele civile nu sunt suficiente, căci „dacă în cestiunea dreptului de căsătorie punctele de vedere de naționalitate trebuie să jôce rolul de frunte, trebuie să recunoscem, că o politică bisericescă, care nu îmbrășează și prefacerea instrucțiunii în de stat, nu-și va ajunge nici când scopul”. Făcând gena proiectului, arată că el se basază pe: Gesetzwurf des bürgerlichen Gesetzbuches, al Germaniei, din 1888. Făcându-i însă critica, constată, că ceea ce este nou în el nu e bun și ce e bun, nu e nou. Polonyi nu e îndestulit cu cestiunea căsătoriei militarilor, cu partea privitoare la dreptul de căsătorie din Croația și a familiei domnitoare. Accentuând apoi, că în principiu kossuthistii nu pôte fi contra, căci căsătoria civilă e idea lor, dice referitor la Kossuth:

„Ideile tale triumfă, grația Provedinței și-a conces ție a serba ziua mărătă de împăcare, când Francisc Iosif, regele Ungariei a contribuit, ca ideile tale să fie duse la triumf de Alecsandru Wekerle, cu stégul în mână”.

Cu vorbirea lui Polonyi s’a încheiat ședința de Luni.

Tempora mutantur. „Branik” din Neoplanta, organul partidului național-liberal al sârbilor publică în fruntea nr. 14 din 15 Faur n. a. c. sub titlul „Prigonirile românilor” cum dice, după o corespondență din Sibiu, un articol interesant asupra necasurilor și persecuțiunilor, ce au au să îndure românii pentru-că și-au dus memorandumul la Viena.

„Lucru minunat, esclamă fôia serbescă, membrii sciutei deputațiuni se persecută pentru că au mers cu jalbă la împăratul Austriei și nu la regele Ungariei, ér acum românii sunt persecutați prin procesele de pressă tocmai pe basa patentei împărațesci, dela 1852, patentă emanată după revoluția din 1848—9 pe timpul legii marțiale. Acea patentă în sine de mare rigore, prin interpretarea organelor magiare — face aproape imposibilă diaristica română”.

FOIȚA.

Documente pentru limbă și istorie.

Un manuscript în limba Macedo-română.

(Urmare.)

Și merge dindereptul santei Măasă, plăakă kaplu, și se rogă ka Popa. Asemile și Popa lăa sânta Păne, plăakă kaplu înântea santei Măasă, și se rogă așa.

Kred, Domne! și mărturesku, kò tu esti ku adeverat Hristos Fiul Zeului viu, karele veniși în lume a mântui pre pekatoși, dintre kariu anteu sum eu. Și Cinei teei skunșorită astăzi, Fiul Zeului! partean me primeste. Kà eu nu voiș spune neamicilor tei skunșorieă teă, neci voiș daă cie sarutare ca Iuda; mà ka lotrul me mărturesku cie: Me reinimă, Domne! întru imperaciă teă. Și Domne: nu sum dignu ka sò intri sub intinat akoperemèntul sufletlui meu, mà prekum ci bineplakú a te pune în pestere, și în paskuina vitelor, și în casa Simonlui lepros, și a primí pre putana pekatosă, kare era aseminle mie. Tu ênsucî binevoeste a intră și în peskuina neku-

vântatorlui meu suflet, și în pesterit truplu meu mortu, și lepros. Și precum nu te skêrbiși de spurkata ei gura, kară sarută piciorile tele preakorate, așa Domne Zeul meu! nu te skêrbî neci de mine pekatoslu, mà ka un bun, și omamătoriu dignesteme a fi partean preasântului têu Trup și Sânge.

Zeul nostru, departă, lasă, și mi liêrtă pekatele mele, kòte înântea teă fakuî, seu cu stinca, seu ku nestinca, seu ku kuvèntul seu ku lukrul, mi liêrtă tote ka un bun și omamătoriu. Pentru rogăciunile Preakoratei teei, și totudeuna Verginei Mumei teei, digneste-mê foră de kondamnă a luă precioslu, și nefinatlu têu Trup, spre vindekară sufletlui, și a truplui; kà atăa este imperaciă, și poteră, și mărireă, a Tatălui, și a Fiului și sântului Spirtu, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Amin.

Și așa lăa sânta Păne, și sânta Skafă, și se kuminekă mainante Popa ku trei sorbituri într’una inklinare, și zice: La anteăa sorbire: În numele Tatălui. La doală sorbire: Și a Fiului. La treelă sorbire: Și sântului Spirtu. Și după kuminekă sterge ku invelitura sânta Skafă împreună și buzele sele, și zice cu pietate:

Acista atinse buzele mele, și va departă nelegile mele, și va koraci pekatele mele, pretotindenă, akum și totudeuna, și în vetele vietelor. Amin.

Èarò kându cene sânta Skafă, kiemă pre Diakonlu, și zice: Apropiate Diakone. Și Diakonlu vine, se inklină unoră, și zice:

Èatò me apropiu la Imperatlu nemoritoriu. Și acista: Krez Domne! și mărturesku. Și Popa zice: Lăa Diakonle (N), servul Zeului, precioslu, și sântul Trup, și Sânge a Domnului și a mantuitoarului nostru Isus Hristos, pentru liertărea pekatele tele, și viaca vietosă. Dupăci se kuminekă Diakonlu, zice Popa: Acista atinse buzele tele, și va departa nelegile tele, și va koraci pekatele tele.

Prekum și pentru sine ênsuși zice. Apoi Diakonlu lăa sântul Kacinel deasupra santei Skafă, lu sterge ku sântul Stergel destul korat, și ku luare aminte, și ku pietate, și invêleste sânta Skafă ku invelitura: aseminle pune și deasupra sântului Kacinel stelicellu, și invelitura. Și desklidu Ușia sântului Altariu. Și Diakonlu se inklină unoră, apoi lăa ku pietate sânta Skafă, vine la Ușia, redikă sânta Skafă, o arăată poporului și zice:

Ku frika Zeului, ku kredincă, și cu amor sò ve apropiaci. Kântăr. Binekuvèntat e karele vine întru numele Domnului, Zeu é Domnul și se arătă noè.

(Va urma.)

Apoi înșirând în mod expresiv persecuțiunile „Tribunei“ și „Fóiei poporului“, precum și ale lui Popa Necea, cu tribunalul de presă, încheie astfel:

„După toate acestea, cum ni se scrie din Sibiu, noi ușor pricepem amărăciunea românilor pentru astfel de tractare. Ceea-ce nu putem cuprinde cu mintea noastră e, cum stăpânitorii de astăzi ai țării pot să creadă, că prin asemenea măsuri vor câștiga pe români pentru sine, ca angajați ai triplei alianțe contra slavismului. Dar ce se mai dicem despre aceea înaltă politică a domnilor magiari, când ei cred, că între asemenea împrejurări România va intra și ea în tripla alianță cu magiarii contra Rusiei.“

Este adevărat ceea-ce se cuprinde în aceste pasaje a corespondenței din Sibiu, numai e caracteristic pentru cercurile de unde resună și de unde nu mai mult decât cu 2—3 ani mai înainte resunau acușări grave contra tot la aceștia logică și morală politică. Credem, că ómenii cu pricepere politică vor să comenteze importanța acestei impregiurări, care n'ar trebui să fie trecută cu vederea nici la noi, nici în Viena și Berlin și cu atât mai puțin în București, în toate cercurile dătătoare de ton în politică.

Revista politică.

În dieta provincială a Bucovinei decurg desbaterile foarte animat. Deputatul cav. de Volciscchi a atacat greu pe nemți, cari se impun în toate părțile și admoniă pe ruteni, că ei prin ținuta lor dau numai mână de ajutoriu germanilor ovreo-poloni. Luați raportul guvernului — duse densusul — și vedeți, că într'o singură scólă cu 6 clase nu se pune aproape nici un te-maiu pe limbile țerei. Limba franceză e obligată, dar cea română și rutenă vine abia după cea polonă.

Noi am cerut odată, ca guvernul să ne creeze o scólă românească de fețițe, și până aici nu ni-a făcut pe voiă.

Ar trebui să rugăm guvernul să introducă un curs și pentru limba română și pentru cea rutenă. Căci nici prin cap nu ne trece, să împiedecăm dezvoltarea culturală a altora. Nu am nimic în contră, dacă scóla poporală gr. or. se împarte în două: Una română și alta rutenă; și dacă va fi adusă numai în contact cu pedagogiul, viitorii învățători ar avé privilegiul să se cultive aici.

Eu nu pricep de ce noi românii naționali, trebuie să fim în vrajbă cu rutenii, când altceva nu voim, decât să ne dezvoltăm cultural. Și această problemă trebuie să o sprijinim ori ce guvern de coaliție, sau altul, ori este Taaffe, ori Plener în capul lui, — cultura este aceea ce în interesul patriotismului austriac trebuie să cerem.

Am fost și suntem încă mult invidiați, că noi stăm mai bine, că avem un gimnasiu inferior. E drept, dar ce stări se găsesc la acest gimnasiu? De un rând de ani ni s'a promis, că acest gimnasiu se va completa. Din capul locului era să fie un gimnasiu românesc, apoi s'a făcut unul nemțesc și cu multă greutate ni s'a făcut concesia, că s'a creat la gimnasiul inferior clase paralele. Dar așa-i în puplicul român simțământul și aparența pledază pentru corectitatea lui — cu o mână ni s'a dat și cu alta ni s'a luat.

Cererile noastre naționale sunt modeste. Dacă vom lupta umăr la umăr cu rutenii, nu vom gravita nici spre București, nici spre Petersburg, ci spre Viena.

Sunt lucruri, cari trebuiau odată spuse. Necesare este, ca acolo unde interesele reciproce se încrucișează, unde din a treia parte se pun silințe de-a se produce o disonanță între amândouă naționalitățile din țară — bunăvoința să nu lipsescă nimăru.

Coaliția noastră nu are un caracter agresiv; din contră, proprietarii conservativi — nenaționali (adecă ar-

menii), au cea mai frumoasă îndatorie de a sprigini amândouă naționalitățile. Er relativ la germanism în Bucovina știți, că suntem admiratori caldi ăi germanilor, noi ni-am adăpat din știința germană și nicăiri nu ne vom opune germanismului, unde el are drept să stea. Dar să nu-și pună opoziția interesele de partid în locul intereselor generale, să ne lase să ne dezvoltăm spre binele Austriei și al Bucovinei.

* * *

Fóia militară a armatei germane publică un ordin de cabinet împărătesc relativ la ținerea de manevre mari în anul 1894. Corpul I și XVII de armată, cel ost și cel vest-prusian își vor face deprinderile de arme înaintea împăretului Wilhelm. Manevrelor corpurilor acestora vor dura trei zile și fi-ă-care corp va avé detașat și câte un despărțământ de aeronauți. În Danzig se crede ca sigur, că și monarhul nostru va lua parte la aceste deprinderi.

* * *

În zilele din urmă a petrecut în Viena ministrul de finanță Wekerle. „Budapester Correspondenz“ dă că, ministrii de finanțe ai Austriei și Ungariei, d-nii Plener și Wekerle, s'au înțeles în privința textului espunerei de motive al proiectului privitor la retragerea a 200 milioane de bancnote ale statului austro-ungar. Negocierile cu plenipotențiarul băncii pentru modificarea statutelor acestei bănci, pe baza plății în monedă suătoare, vor începe la finele lui Martiu.

* * *

Conflictul între camera comunelor și camera lorđilor din Englitera devine tot mai acut.

Conducătorul camerei comunelor este Gladstone. Signalul luptei a fost dat de el încă în campania electorală din 1891, când a declarat că atárnă dela pozițiunea, ce o va lua camera lorđilor, „că Englitera să fie o țără care să guvernă prin ea însăși sau că, din contră, există o putere, care nu e nici pe tron, nici la spatele tronului, ci între tron și popor, putere, care se fie în stare de a pune pe un drum normal acțiunea mașinei constituționale“.

Causele luptei sunt, că lorđii au aplicat un tratament aspru tuturor proiectelor importante trimise dela camera comunelor.

Mai întâiu bilul home-rule, l'au respins; bilul responsabilității patronilor față de lucrători, precum și cel al municipalităților electiv le-auschimbat și amendat într'atât, încât nici un liberal nu pôte consimți cu forma lor schimonisită.

Ministrii Campbell-Bannerman și Bryce au exprimat ăilele aceste, într'o adunare liberală, parola guvernului: Nici un compromis cu camera lorđilor, nici o concesione.

Ministrul Bryce a glorificat cu această ocaziune partidul liberal, care e un partid național și care numără 9 părți din 10 tot ce are legislațiunea britanică (mai escelent, mai merituos. Libertatea civilă și religioasă, împăcarea claselor, progresul finanțelor, comerțul liber etc., pot fi considerate ca opera sa.

Mai violent de cât acești doi miniștri în contra camerei lorđilor e colegul lor Morley și esemplul dat de el pare a avea un efect încurajator și asupra altor bărbați politici, cari duc o adevărată campanie în contra lorđilor.

Điarul „Daily News“, primul organ al liberalilor, combate pe față camera lorđilor. Regina e loială față de națiune, — se exprimă numitul organ — de aceea și națiunea trebuie să fie loială față cu coróna. Dar lorđii cunosc numai interesele clasei lor, de aci și faptul, că hotărârile lor nu

merită nici o considerație. Odinióră camera lorđilor împlinia un gol simțit în istoria Engliterii, dar de la 1882 încóce a adus numai stricăciuni.

Aspirațiunile naționale-politice ale românilor din Ungaria.

(Urmare)

„Avem — așa se exprimă referentul comitetului central — comitete bineorganizate în cele mai multe părți ale țerii: avem în mai toate cercurile electorali bărbați de încredere ai partidului, cari cu mult zel și cu cea mai mare abnegațiune representă interesele partidului nostru. Disciplina partidului e din ce în ce mai bineobservată. În urma mișcării mai vii în politică spiritul național se întărește pretutindenea și toate acestea contribuiesc iarăși la stringerea rëndurilor noastre și la întărirea organismului“.

Prin aceste instituțiuni politice lăpitate și organizate predomnesc conducătorii întregul popor românesc și-l conduc cătră țintele lor descoperite mai sus. La întărirea internă și disciplina mai strânsă contribuiesc foarte mult și instituturile de credit românești, împrăsciate cu plan preste toate ținuturile locuite de români, și cari astăzi sunt la număr vre'o 22. Descrierea mai de aproape a însemnătății politice a acestor institute trebuie să o las deocamdată la o parte. Vreau numai să indigenez la impregiurarea că atât posibilitatea unei atari organizațiuni naționale politice a românilor, cât și ținerea deselor conferințe naționale pe baza mandatelor formali de delegați — nici de cum nu vededesc că românii din Ardel și Ungaria ar fi cumva împedecați sau reținuți în manifestațiunile naționale politice.

„Programul partidului național român din Ungaria și Transilvania“ așa precum a fost stabilit în conferința electorală de la 12—14 Maiu 1881 și cum a fost primit în toate conferințele ulterioare cuprinde 9 puncte dintre cari al nouélea și ultimul amintesc dualismul, dar nu se declară asupra lui pentru-că dualismul acesta „astăzi nu e la ordinea zilei“. Asemenea numai comentariul autentic, care l'a compus publicistul nu de mult repausat George Barițiu, ci și memorandumul dat coronei la 26 Maiu 1892 încă a dat chiraificațiuni definitive asupra părerilor românilor cu privire la transacțiunea austro-ungară din 1867. După această partidul național român consideră că dualismul, care a desbinat monarhia dinastiei habsburgice în două părți e una dintre cele mai cutezate după părerea românilor „absolut imposibile probleme“, care „pentru esperimentele desparate, ce vrea să le realizeze“ e totodată „periculoasă în cel mai înalt grad“. „Nenorocitul pact dela 1867 are de scop hegemonia elementului german în Austria și a celui magiar în Ungaria, și tinde a întări și mări această hegemonie prin dezvoltarea a tot, ce nu e german și magiar, prin stăpânirea limbii, caracterului și a orice vieți populare“. Acest proiect dualistic a dus la o „completă străformare nouă a sistemului de guvernare“ și la aceea „politică internă greșită și primejdiosă“ în contra căreia românii se plâng dela 1867 și a cărei schimbare o pretind cu asprime și patimă crescând în numele naționalității și a limbii lor, ba în numele întregii lor existențe naționale culturale și economice. Un ton ce sună așa de agitat, și cald la toate manifestațiunile naționale ale românilor se arată așa de „bătătoriu la ochi în sine încă nu pôte face impresiune favorabilă judecătorului nepreocupat.

Ceea ce privesc cele 8 puncte a partidului național, punctul prim se referese la „restaurarea autonomiei Ardelului“ ba memorandumul susține, că „în această autonomie culminează aspirațiunile naționale ale românilor“. În ce anume ar consta receruta „independență a Ardelului nu se află precis exprimat nice în comentariul detaiat al d-lui Barițiu, nice în memorandumul românesc. Dar din atacurile polemice în contra uniunei se vede, că Ardelul acesta autonom ar fi să-și recapete „deplina sa integritate teritorială“ prin reîncorporarea așa numitelor „partes adnexae“ adecă comitatul Solnocului, Crasna, Zarand și ținutul Chiorului. În fruntea țerii ar sta un „Voevod“

„Prinț“ sau „Locjiitoriu“; Maiestatea Sa însă totuși se pörte titlul unui mare principe al Ardelului. Țerii acesteia s'ar cuveni mai departe drept autonom reprezentativ și legislativ, precum părților sale drept statutari (Statuten Recht.) Pentru toate naționalitățile țerii să cere egalitate deplină în officii, în scóla și în viața publică așa precum acestea au fost statorite și în legile dela 23 Octombrie 1863 și la 23 Iunie 1864, legile sacționate de Maiestatea Sa.

Că óre voiesc politiciii români vre-o legătură între Ardel și țera mamă ungurească și ce fel de legătură ar voi ei să fie recunoscută o retac cuminte, să ridică însă la acusa, că în 1848 clasele aristocratice privilegiate și-au vedut amenințată domnia lor absolută în Transilvania prin pătrunderea „principiilor umanitare și liberali“ și prin concurența majorității române a țerii, și pentru aceea ei au dat îndată autonomia susținută mai înainte și de ei și apărata cu toate armele legii și a prudenței și au proclamat fusiunea cu Ungaria sub falsul titlu de „uniune“, prin ceea ce „independența țerii a fost jertfită unilateral în același moment, când de pre buză resunau drepturi egale pentru toți cetățenii, ca în felul acesta majoritatea poporului românesc, prin uniunea cu Ungaria și cu elementul magiaro-aristocratic, tare și domnitoriu acolo, cu atât mai ușor să fie împedecat în progresul și dezvoltarea sa, să fie dat pradă exploatării elementului dovedit în manevra acesta din ce în ce mai puternic“. De aceea românii declară, că lupta lor în contra fusiunii unionistice este cea mai naturală și îndreptățită de care a abdice ar însemna a resigna la viață și existență“.

Memorandumul român ține uniunea acesta de păgubitore pentru români, pentrucă:

1). „Uniunea a fost hotărâtă fără ca românii să fi luat parte într'o formă corespunzătoare numărului și însemnătății lor“ $\frac{2}{4}$ prin acesta uniune făcută cu desconsiderarea legilor, cari garantază autonomia acestei țeri, s'a făcut o fusiune“.

Să rămânem puținel la acestea gravamine românești. Să dăce, că uniunea Ardelului cu Ungaria ar fi nelegală, pentrucă românii n'au luat nice decum parte la facerea legii despre uniune.

Dar óre avut-au românii la 1848 preste tot vre-un drept de a participa la legislativă?

Ultima definițiune legală despre compunerea dietei ardelene se cuprinde în articolul de lege XI din 1791 p. 1. După aceasta dieta constă din guvernul regal, tabla regescă, comiții supremi ai comitatelor și districtelor unguresci, a scaunelor sēcuiesci, din regaliști denumiți de principele țerii și din deputații aleși ai comitatelor și districtelor unguresci, a scaunelor sēcuiesci, a scaunelor și districtelor săsesci, ai orașelor și opidelor regesci libere și privilegiate, cari în comun se numiau: Taxal-Ortschaften. Acestea au fost staturile și ordurile celor trei națiuni, a ungarilor, sēcuiilor și sasilor.

Dacă românii se plâng astăzi, că dieta ardelenească dela 1848, care a hotărât uniunea cu Ungaria, a fost compusă pre baza legii dela 1790—91 și că românii n'au participat la acea în formă corespunzătoare numărului și însemnătății lor — trebuie să observăm: 1) la 1848 pentru compunerea dietei ardelenești n'a existat altă basă legală decât art de lege XI din 1791. Numai dieta conchiemată și constituită pre această basă era legală și îndreptățită la lucrări legislative. E cunoscut, că marea adunare a românilor de pre câmpul libertății de lângă Blaș, a cerut în punctul al 16 lea a pretensiunilor sale: „că cele lalte națiuni conclucitoare la nice un cas să nu iese la desbatera cesțiunea uniunii Ardelului cu Ungaria, cât timp națiunea română nu e constituită, organizată și reprezentată în casa legislativă cu vot deliberativ și decisiv, căci la din contră, dacă dieta să dimite la pertractarea și hotărârea acestei chestiuni, națiunea română protestează în contra oricărui conclud, ce se va lua „de nobis sine nobis.“ A doua adunare românească ținută la Blaș în 16—25 Sept. 1848 încă s'a decheirat în contra uniunii. Acestes și alte protesse însă nu pot altera legalitatea hotărârii dietei despre uniune. Pentrucă: după ce conform legilor ardelenești numai

secui, ungurii și sasiu au compus celea „trei națiuni“ lor li s'a convenit o participare legală la reprezentanța țării: admiterea sau primirea românilor, ca „a patra națiune“ nu era cu puțință înainte de împlinirea cerințelor legali. O astfel de admitere ar fi fost un act ilegal, revoluționar.

Dacă mai departe se susține, că dieta dela 1848 „nar fi fost nici de considerat ca adevărată reprezentanță a întregului popor“ aserțiunea aceasta e asemenea fără basă și combătută chiar prin celea dîșă mai înainte. În dieta aceea au fost de față reprezentanți din cele trei națiuni și ceilalți membri legalii reprezentanței țării. Aceștia formau atunci „națiunea politică“ care în țările cu constituțiune după clase, mai ales însă în Ardeal nici decum nu trebuie să coincidă cu poporațiunea de fapt esistență. În Ungaria până la 1848 numai nobilimea, fără considerare la orginea ei genetică avea dreptul de a participa în legislatura țării. În Ardeal dreptul acesta era în mâinile „celor trei națiuni.“ Lipsa reprezentanților poporului român în dieta Ardelului a fost simțită de mult înainte de 48 și a cerut chiar darea egalității de drepturi. Până la 1848 însă această cerere n'a fost împlinită și astfel numai dieta compusă pre basa art. de lege XI din 1791 a putut aduce concluse valide. Asupra felului actecedentelor în Ardeal și mai ales în Cluj, cari au obvenit înainte de crearea legii de uniune pare îndreptățită orecare imputare. Următoarele fapte însă nu se pot nega. 1. că legea de uniune a fost hotărâtă și prezentată în mod normal din partea Coronei la 10 Iunie a aceluiași an. 3. Că Maiestatea Sa cu același dat a chemat pre deputații Ardelului în dieta comună a Ungariei. 4. Că legea despre uniune a fost publicată regulat din partea dietei din Cluj în 18 Iuliu. 5. Că pre basa împunternicirii regesci a sancționat în 19 Iunie legea electorală primită de dieta ardelună în 3 Iunie, conform căreia s'au făcut indată și alegerile pentru dieta ungurescă. 6. Că deputații aleși din Ardeal au și intrat de fapt în dieta ungurescă încă în Iuliu 1848 și au luat parte la desbaterile aceleia.

(Va urma.)

Noutăți.

Petrecere. Ni se trimite următoarea invitare: Inteligența română este cu onoare invitată la petrecerea cu joc, ce se va aranja din partea tinerimei române din loc, Sâmbătă la 12/24 Februaru a. c. în pavilionul de erno din „Hermannsgarten“. Inceputul la 7^{1/2} ore s'era. Prețul de intrare: 80 cr. de persoană și 1 fl. 50 de familie. Invitări speciale nu se fac.

Foc. Miercuri dimineața la 7 ore a izbucnit un foc mare în strada Reissbach, care a prefăcut în cenușă o șură plină cu fân și alte supraedificate.

Têrguri de cai. În urma dispozițiunii ministeriului de răzbel se vor ține în Ardeal următoarele târguri de cai, apți pentru armată: Deș în 9 Martiu, Gbiriș în 11 Martiu, Murș-Oșorheiu în 13 Martiu, Co-halm în 15 Martiu, Seps-Sângeorgiu în 17 Martiu, Brașov în 19 Martiu și Sibiu în 21 Martiu a. c. Caii se fie sănătoși, dela 4—7 ani și se aibă înălțime de 158 cmt.

Catedrala din București. În timpul din urmă s'a lucrat cu mare insistență pentru ridicarea unei catedrale mărețe în capitala României. Diferite comisiuni au fost alese ca să studieze planul și locul, unde ar fi mai potrivit a se ridica pomposul locaș al lui Dumnezeu. După informațiunile ce le avem, consiliul comunal al Bucureștilor a hotărât în principiu, ca mărețul edificiu să fie ridicat în fața palatului universității, ăr edificiile cari stau în apropiere pe vre-o trei strade să se esproprieze.

Director al bibliotecii centrale din București e numit dl prof. universitar C. Dimitrescu, în locul dlui Simeon Popescu, carele a fost demisionat.

***

Legea clerului de mir din România. La ministerul din România s'au terminat lucrările tabloului despre venitul pa rochiilor. Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii clerului mirin s'a publicat în „Monitorul Oficial“.

Exposiție agricolă se va deschide în București la 15 August și va dura până la 15 Octob. Exposiția se face din inițiativă privată. Maj. Sa regele încă a promis a espune produse de moșii coronei. Pentru secția internațională s'au însinuat până acum espunători din Francia, Rusia, Italia, Belgia și Olanda.

Sêrbarea aniversării unirii făcatorilor române și a înființării ligei s'a făcut cu mare festivitate în România la finea unei trecute. La Ateneul din București a vorbit cu ocaziunea acestor sêrbători dl Mircea G. Petrescu, stud. universitar și membru în comitetul național studențesc, ăr d-na Artista Romanescu și dl Notara artistii teatrului național, au declamat mai multe poesii.

Limba română în Elveția. La facultatea de litere din Laussane (Elveția) s'a înființat o secția de filologie română. Ministrul român de instrucțiune publică a trimis prin intermediul ministeriului de interne un mare număr de volume didactice, oferite mare parte de Academia română. Cursurile acestei secțiuni s'au și început.

Impêratul Wilhelm al Germaniei a reîntors la capitala sa în 19 Iunie. Trenul de curte a sosit la Friedrichsruhe la 5 ore 56 m. Primirea a fost dintre cele mai cordiale. Impêratul a petrecut în castelul lui Bismarck până la 9 ore, apoi a plecat, însoțit de Bismarck și de ovațiunile poporului. Caracteristic este, că de bucuria acestei înalte visite s'au bucurat și câinii lui Bismarck: Tyras și Rebecka, cari au însoțit pe Bismarck în tot locul, ăr impêratul i-a gulguit în salonul celgalben, unde a fost intimpinat de soția lui Bismarck.

Agitație pentru proiectele bisericesci. Din Hațeg ni se scrie că pe Duminică 25 Februaru n. se va ține acolo o adunare, pusă la cale de „cei dela putere“ spre a se declara în cestiunea proiectelor bisericesci. Din cauza aceasta românii sunt foarte consternați și mai mulți frunțași sunt decisi a lucra ca „patrioții“ să nu-și ajungă scopul. Ei speră, că preoții, alegătorii români și intelegința se vor presenta în ziua amintită în Hațeg spre a protesta contra adresei de aderență ce vreau „patrioții“ să o trimetă dietei pe calea unei deputațiuni! — Într'un ținut românesc, ne mirăm. că se încercă a se face adresă de aderență contra voinții poporului.

Gendarmi ucigași. S'a întemplat, că țeranca Rachila Knezevici din Szorja și-a perdut salba dela gât, în valoare de 700 fl. Doi gendarmi i-a ajutat s'o caute. Un păzitor de lângă Timiș a susținut, că a aflat pe hoți. Familia Knezevici se duse numai decât în Petrovosello, la o vrăjitoare, despre care se aușise, că scie numele hoșilor. Dar vrăjitoarea nu a spus nimic. La reîntorcere au trecut prin Mărgita-mică, aici intrară în cărciumă, unde mai târziu veni și femeia Nata Popov, care voia să cumpere nișel rachiu pentru bărbatul său bolnav. Păzitorul Gyengye, când s'a depărtat femeia, a dîș, că recunoșce în ea pe hoș. Membrii familiei înscințară pe doi gendarmi, cari indată merseră la Margita și puseră în lanțuri pe biata femeie, apoi o transportară la Szorja. Aici o chinură și o bătură atât, până ce capul i se despica de multe lovături, ăr biata femeie în urma de multe loviri. Gendarmii vîdându-și crima oribilă, ca să se scape cumva, luară pe femeia și o aruncară în apa Timișului. Fapta lor însă a fost descoperită și sunt predați tribunalului spre judecare.

— Foile din Budapesta scriu despre alt cas caracteristic: La finea unei trecute gendarmii au deținut în comuna Buian, comitatul Satmare pe un tinăr de 15 ani, suspișionat cu furt. Tinărul era să fie escortat la Seini, pe drum însă o tull la fugă și desl gendarmii au împușcat de cinci ori asupra tinerului, el totuși reuși a ajunge în

casa părintescă. Tata feciorașului suspișionat fără temei, făcu prin un avocat arătare contra gendarmilor. Acesta întru atât irită pe gendarmi încât amenințară a împușca pe băiat. Amenințarea lor o și executară. Anume avînd ei în 3 Februaru de lucru în comuna Buian se duseră și la locuința băiatului și adresându-i cuvintele: „Acum vei muri, pasere bună“ unul din gendarmi cu numele Ozikó trase un glonț în bietul băiat, care stătea lângă tatăl său. Băiatul rămase mort. Cu investigarea cauzei se însărcinară trei oficeri de gendarmeria din Cașovia.

Deslipirea unui ghețariu. Se comunică din Helsingfors, cu data de Sâmbătă, 5 Februaru:

Un mare ghețariu s'a deslipit de pe cîsta Ingermanland, ducînd cu el vre-o 500 de ômeni, femei și copii. Ghețariul s'a despărțit apoi în două; o parte mai mare cu mai multe sute de ômeni s'a îndreptat spre Holand; cealaltă parte cu 75 de persoane și 18 cai se găsește la 6 kilometri departe de uscat. Autoritățile militare din Kronstadt și populația Finlandei au mers într-ajutoriu.

Societate literară israelită-magiară.

Cu acesta numire s'a înființat în B-pesta o nouă societate ovreiască. La adunarea de constituire prezidentul rabinul Dr. Kohn a espus scopul societății „Aceste două sfinte cuvinte: magiar și israelit, — dîșe el — cari sunt în titula societății noastre, în pepturile noastre s'au contopit în un concept. În cadrul vieții noastre profesionale suntem magiari și în viața noastră națională magiari israeliți. Cu mândrie ne numim magiari de religiuinea israelită“. Spune apoi rabinul că literatura religioasă ovreiască până acum nu are loc în viața spirituală magiară, nu este bibliu ungurescă și la universitate nu este catedră pentru literatura lui Israel și pentru istoria iudeilor. Aceste vrea să le creeze numita societate.

Dacă merge tot așa, așî mîne vom a-junge acolo, că magiarii vor trebui să se rîge de jidani, să le facă instituții. Israelit-magiar: par nobile fratrum.

Invitare la producțiunea literară împreună cu dans arangiată din însărcinarea conferenții pentru înființarea reuniunii femeilor române din Sighișora și jur, în favorul școlii române din loc, care se va ține în 1 Martiu n. 1894 la 8 ore s'era în sala „Geverbe-Verein.“ Bilete de intrare de persoană 70 cr. de familie până la 3 pers. 1 fl. 50 cr. preste 3 persoane 2 fl. pentru studenți 40 cr.

— Invitare la petrecerea cu joc arangiată de reuniunea femeilor române din Rășinari, care va avea loc Sâmbătă în 12 Februaru st. v. 1894 în edificiul școlii din loc. Inceputul la 7 ore s'era. Venitul curat este destinat pentru fondul reuniunii. Prețul de intrare: a) de persoană 50 cr. — b) de familie 1 fl.

— Invitare la concertul ce-l vor da diletanții români din Sécărumb, în sala școlii confesionale gr. ort. la 12/24 Februaru a. c. la 7 ore s'era. Venitul curat e destinat pentru procurarea de note și alte recuisite necesare diletanților. Prețul de intrare: de persoană 50 cr., de familiă 1 fl. Comitetul arangiator.

Cântul în școlă poporală.

(Urmare.)

Anul III

XV. Forma notelor.

Cum am dîș la tractarea doinei la anul al II-lea nu e de lipsă, ca nu sciu pe ce base matematice s'arătăm și celelalte forme ale notelor precum: nota întrégă, optimea, șespredecimea, punctul și pauzele corespunzătoare acestor note. Vom începe numai dela cele cunoscute, vom urma principiului: dela cunoscut la necunoscut, dela simplu la compus: ceace în cazul acesta însemneză, că vom începe dela nota pe jumătate, ca să cunoscem nota întrégă.

Vom scrie și acum cu note de jumătate pe do de 8 ori, împreună prin semnul legato tot câte două

note, și punem să cânte elevii notele astfel, ca tonul primei note să-l lungescă și pentru a doua fără a o întona deosebit. Ce exerciții se mai compună învătătorul și cum să le folosească; cum are să desvölte noțiunea de notă întrégă, am vîdut la tractarea notei de jumătate în anul al II-lea.

Cu ocaziunea tractării notei de jumătate, mi-a trecut cu vederea tractarea pauzei corespunzătoare ceace voiesc a repara prin următoarele: După ce am percurs odată exercițiile, ne întorcem ărăși la primul, și acum stergem din unele locuri câte o notă prin ceace mesura vine gîlă. Cîntă elevii exercițiul și acum însă indicînd și măsura gîlă. În exerciții variate cu pătrare îndată vor observa și elevii, că este de lipsă un semn, care să arete că ce fel de notă lipsese din măsură. Acum e momentul, ca învătătorul să o pună și se o numescă asemenea va numi și pauza folosită până acum. Fiindcă pauza de doine își are locul său anumit pe portativ, pre linia a treia învătătorul va designa locul pentru învătarea copiilor.

Tractarea pauzei întregi se face tot în modul acesta, deosebire este numai în numire și în locul ce-l ocupă pe portativ, căci pauza întrégă se pune sub linia a patra a portativului.

Esercitarea pauzelor și a formelor de note o face învătătorul prin dese întrebări la tôte ocaziunile, ca elevii să cunoscă într'adevăr raportul ce există între ele.

La cunoscerea acestor forme de note ne-am folosit de metoda sintetică, adecă contras, am compus elementele cunoscute într'un ceva mai mare. Pentru a cunosc însă și formele de optime și șespredecime nu ne mai putem folosi de acest metod, trebuie să ne folosim de opusul seu, de metoda analitic. Spre acest scop și pentru a deprinde pre elevi, ca până indică odată cu brațul să intoneze două note în timpuri egale, îi vom pune spre deprindere la unele ecsercții cu note de jumătate sau întrégă, ca să le indice în măsură cu unitate, adecă să indice numai odată cu brațul dar să-l intoneze de două ori. Ecsercții ne pot fi cele compuse cu ocaziunea tractării formelor de note. Prin acestea deprinderi ne pregătim calea pentru a cunoscă odată și celelalte forme de note, căci nu atât forma ei face greutate elevilor, cât indicarea măsurii cu atari note. Deci vom continua cu acestea deprinderi atât, ca elevii în tempo și mai repede, să fie în stare a cânta și indica măsura.

Fiind-că elevii cunosc raportul notelor pătrare, doime și notă întrégă, la acestea deprinderi vom observa, sau îi facem atenți a observa, că în fine n'am făcut altceva, când am cântat doimea de 2 ori la o indicare de măsură decât că am descompus-o în părțile sale constitutive. Dacă au observat-o acesta odată și s'a deprins bine și indicarea măsurii în modul acesta, putem trece fără nici o frică la cunoscerea optimelor, ce vom face-o tot după sistemul folosit până acum.

(Va urma.)

Bibliografie.

A apărut „Vatra“ Nr. 3 și conține: Prințul Carol, de * * *; Vedenia lui Hamza de Vasile V. Păun; In crîng, de Fl. Dușescu; Mara, de Slavici, Lupii'n vatră, de Petru Dulfu; Cavalerul, de I. Russu-Șirianul; Barcarolă, de N. Burlănescu Alin; Rêsbunare, de Carmen Soylva; Noi vrem pămînt, de George Coșbu; Portrete în pămînt (M. Congălniceanu), de Traian Demetrescu, Liceul român din Năsêud, I. Laurențiu; fel de fel.

Ilustrațiile: Prințul Carol. Lectură veselă. Iacă nu! Intre două focuri. Furtună românesă. Diana. Tômna târziu Liceul românesc și biserica din Năsêud. Ilustrațiile dela Lupii'n Vatră. Ilustrația de modă.

